

Mestna občina
Ljubljana

mestna
knjižnica
ljubljan

Smernice za oblikovanje storitev za starejše

Simona Resman

december, 2016

Vsaka starost prinaša svoje plodove, treba jih je znati pobrati (Raymond Radiguet)

Smernice za oblikovanje storitev za starejše

Simona Resman

Kazalo vsebine

I. UVOD	2
Opredelitev izraza.....	4
Opredelitev ciljne skupine	4
Značilnosti ciljne skupine.....	4
Splošne knjižnice in starejši	5
II. ORGANIZACIJA STORITEV ZA STAREJŠE	6
Vključevanje storitev za odrasle v program dela knjižnice in v proračun	7
Zagotavljanje fizičnega dostopa do knjižnične stavbe, gradiva in storitev	7
Vzpostavitev odgovornega odnosa do starejših.....	8
Uporaba izkušenj in znanj starejših pri oblikovanju storitev in programov	8
Zagotavljanje dostopa do informacij in virov povezanih s staranjem	8
Zagotavljanje storitev glede na potrebe starejših.....	8
Sodelovanje s ponudniki programov za starejše v lokalni skupnosti	8
III. VSEBINSKA PODROČJA	9
Delo in kariera	9
Načrtovanje financ	10
Zdravje in dobro počutje	10
Uporaba sodobne tehnologije.....	12
Posredovanje informacij in stiki v lokalni skupnosti.....	14
Kreativnost	15
Vseživljenjsko učenje.....	16
Medgeneracijski programi.....	18
IV. EVALVACIJA IN PROMOCIJA PROGRAMOV ZA STAREJŠE	19
Evalvacija	19
Promocija.....	20
V. STAREJŠI ZAPOSLENI	21
VI. ZAKLJUČEK	21
VII. VIRI IN LITERATURA	23
PRILOGA 1: SEZNAM NAJPOMEMBNEJŠIH NASLOVOV IZVAJALCEV ZA STAREJŠE OSREDNJSLOVENSKA REGIJA	

Smernice za oblikovanje storitev za starejše¹

I. UVOD

Mednarodno leto starih ljudi 1999 je bilo na prelomu v novo tisočletje odmeven mejnik, ki je označilo 20. stoletje kot stoletje otrok in napovedalo 21. stoletje kot stoletje starih ljudi.² Tak demografski razvoj zahteva temeljite družbene spremembe na področju socialnega varstva, bivanjskih razmer, zaposlovanja, vključevanju starejših v družbo, tudi za to, ker družina kot osnovna celica povsod po svetu odpoveduje v svoji tradicionalni vlogi edine oskrbovalke starejših. Celotna družba, predvsem na lokalni ravni, si mora prizadevati za kakovostno življenje starejših in sožitje med generacijami.

Staranje kot neizogiben biološki pojav vpliva na vse družbene skupine in na odnose med njimi. Kakovostna starost je pogojena z razvitostjo družbe in družbenimi odnosi, med katerimi sta najpomembnejša medgeneracijsko sodelovanje in vseživljenjsko učenje. Pri posredovanju informacij na področju staranja, pogosto tudi v medijih, najdemo tabuiziranje starosti, stigmatizacijo starih ljudi, stereotipne predstave o starosti. Preseganje takega pojmovanja v družbi nasploh je pogoj za uspešno uvajanje strategij za solidarno sožitje generacij in za kakovostno staranje prebivalstva.

Delež starejših (65 let in več) je bil na začetku 80 let 20. stoletja na ravni 10% in se od 1987 stalno povečuje. 1. 1. 2016 je bilo v Sloveniji 18,4 % starejših od 65 let (leta 2011 16,6 %), delež starejših od 80 let je bil 5 % (leta 2011 4,2 %). Delež najmanj 80 let starih ljudi (80+) pa naj bi se med prebivalstvom Slovenije po projekciji EUROPOP2013 do leta 2060 povečal na 12,3 % (Vir: Eurostat, EUROPOP2013). OECD ocenjuje, da v državah članicah EU med prebivalci, starimi 55-64, delovno aktivnih samo še 50%.

V Mestni knjižnici Ljubljana (MKL) se delež uporabnikov starejših od 65 let vsako leto povečuje:

2010	2011	2012	2013	2014	2015
8.81%	9,22%	9,80%	10,43%	11,06%	11,50%

Nekaj pomembnih mednarodnih dokumentov, ki se ukvarjajo s problematiko staranja prebivalstva:

- Združeni narodi so izdali Madridske dokumente OZN o staranju (2002).
- WHO posveča staranju posebno pozornost, razvila je uspešna programa: Starosti prijazna mesta (2007) in Starosti prijazno podeželje (2009).
- Evropska socialna listina (1999).
- Zelena knjiga Sveta EU »Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami« (2005)³.

¹ 1. oktober je za mednarodni dan starejših (<http://www.un.org/en/events/olderpersonsday/>) razglasila Generalna skupščina Združenih narodov leta 1990 na svojem 68. plenarnem zasedanju.

² Različne projekcije napovedujejo, da bo leta 2047 na svetu več starejših kot mladih ljudi.

³ V dokumentu je jasno zapisano, da je v Evropi nujno ustvariti politične in druge razmere za novo solidarnost med generacijami, pogoj za to pa je takojšnje reševanje štirih nalog: 1) upoštevanje primanjkljaja mlade generacije zaradi nizke rodnosti; 2) uspešnejše vključevanje mladih ljudi v družbeno delitev dela; 3) ustrežnejša vključenost starejših ljudi v delovno in drugo družbeno življenje, kar pomeni aktivno in zdravo staranje; 4) vzpostavitev primerne sistema za oskrbo in nego onemoglih starih ljudi ob naglem naraščanju deleža najstarejših ljudi po 85. letu starosti.

- Strateški izvedbeni načrt evropskega partnerstva za inovacije za aktivno in zdravo staranje (2011).

Na nacionalni in lokalni ravni so pomembnejši dokumenti:

- Strategija varstva starejših do leta 2010 - solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva (2006).
- Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013–2020 (2013).
- Strategija razvoja Slovenije 2014-2020 (2013).
- Digitalna Slovenija 2020 - Strategija razvoja informacijske družbe do leta 2020 (2016).

Na lokalni ravni sta pomembna dokumenta Strategija razvoja socialnega varstva v MOL 2013-2020 (2014) in Starosti prijazna Ljubljana (2016), ki obravnava priporočila za kakovostno življenje starejših v Ljubljani. Izpostavljamo tista, ki se navezujejo tudi na delovanje knjižnice:

- Prostorji za prireditve in dejavnosti so na priročnih lokacijah, dostopni, razsvetljeni in dosegljivi z javnim prevozom.
- Prireditve so ob urah, primernih za starejše občane.
- Dejavnosti in prireditve se je mogoče udeleževati samostojno ali s spremljajočo osebo.
- Dejavnosti in zanimivosti so cenovno dosegljive in brez prikritih ali dodatnih stroškov udeležbe.
- Obveščanje o dejavnostih in prireditvah je dobro, všteti podrobnosti o dostopnosti prostorov in naprav in o prevoznih možnostih za starejše osebe.
- Ponudba dejavnosti je široka in raznolika, tako da je lahko privlačna za različne preseke starejšega prebivalstva.
- Starejše prebivalstvo vključujoča družba je organizirana po raznovrstnih lokalnih zbirališčih, kakršna so rekreacijski centri, šole, knjižnice, kulturni domovi in parki.
- Javni in komercialni sektor ponujata storitve in izdelke, ki so prilagojeni spreminjajočim se potrebam in željam starejših občanov.
- Starejše občane skupnost posebej vključuje v dejavnosti za družine.
- Manj premožni starejši občani imajo dober dostop do javnih, prostovoljskih in zasebnih storitev.
- Starejšim, ki bi radi delovali prostovoljsko, je na voljo prožna vrsta možnosti, da se priučijo in dobivajo priznanja ter so deležni pravega vodstva in nadomestila osebnih stroškov.

Pri pripravi dokumenta smo izhajali predvsem iz spodnjih strokovnih besedil:

- Guidelines for libraries serving hospital patients and the elderly and disabled in long-term care facilities (2000).
- Durrance, J.C. in Fisher K.E. How libraries and librarians help: A guide to identifying user-centered outcomes (2005).
- Guidelines for Library and Information Services to Older Adults. (2008)
- Keys to Engaging Older Adults @ your library. Tips and tools on assisting older adults from the ALA Office for Literacy and Outreach services. (2010).
- Schull, D.D. 50+ library services: innovation in action (2013).
- Javornik, M. Storitve splošnih knjižnic za starostnike v Koroški regiji (2015)⁴

⁴ Izvedena je bila anketa med starejšimi uporabniki in zaposlenimi v koroških knjižnicah: v uporabniški raziskavi so starejši uporabniki v 61% odgovorili, da radi obiskujejo različne prireditve, kar 82% vprašanih računalnikov v knjižnici ne uporablja nikoli.

Opredelitev izraza

V dokumentu smo se odločili za uporabo izraza starejši, ki ga uporabljajo tudi Univerza za tretje življenjsko obdobje (UTŽO), Festival za tretje življenjsko obdobje (F3ŽO), evropski projekt next-age in Jože Ramovš (Inštitut Antona Trstenjaka). V uporabi so še izrazi starostniki, seniorji, upokojenci, itd.

Opredelitev ciljne skupine

O tem kdaj nastopi starost in kdaj govorimo o starejših, stroka ni enotna, in tudi v različnih dokumentih so navedbe različne. Združeni narodi opredeljujejo kot starejše tiste, ki so dopolnili 50 let. Po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (2012) v Sloveniji zavarovanec pridobi pravico do starostne pokojnine pri starosti 65 let, v slovenskih dokumentih uporabljamo 65 let kot starostni mejnik. Po J. Ramovšu je zgodnja starost od upokojitve do 75+, srednja do 85 in 85+ pozna starost. V statističnih preglednicah MKL uporabljamo tri starostna obdobja: med 50-64 letom, med 65-74 letom in 75+. Bolj kot starostne meje nas bodo v dokumentu pri pripravi novih storitev zanimala značilnosti ciljne skupine in potrebe starejših.

Značilnosti ciljne skupine

Starejši so zelo heterogena skupina: upokojenci, zaposleni, podjetniki, negovalci, slabotni, ljudje iz različnega kulturnega in jezikovnega okolja, ljudje s posebnimi potrebami, starejši prihajajo iz urbanega in lokalnega okolja.⁵ Starejši od 65+ ne pripadajo isti generaciji, ekonomskemu razredu in nimajo istih interesov, potreb in življenjskih pričakovanj. Znotraj ene lokalne skupnosti obstaja več generacijskih skupin 65+ in znotraj teh skupin skupine z različnimi interesi, kulturnim in socialnim ozadjem, jezikovno tradicijo in ekonomskimi razmerami. Glavne prioritete starejših so:

- Še naprej si želijo živeti doma.
- Želijo biti še naprej aktivni.
- Upokojitev vidijo kot novo stopnjo v življenju.
- Še naprej se želijo ukvarjati s hobiji in gojiti različne interese.

Kaj podpira kakovostno staranje:

- Osnovna materialna preskrbljenost je predpogoj za kvalitetno staranje.
- V okvir urejanja bivanjskih pogojev spadata domače okolje, ki ga starejši poznajo in reševanje transportnih težav. V Sloveniji večina starejših stanuje v svojih ali družinskih stanovanjih in hišah (90%). Ob upokojitvi se soočajo z okrog 40% manjšimi tekočimi prihodki in težko vzdržujejo svojo, sedaj pogosto preveliko nepremičnino.
- Ko govorimo o zdravju starejših, moramo imeti pred očmi štiri dokaj različne vidike zdravja: telesno, duševno, duhovno in socialno zdravje. Med socialne motnje spada tudi revščina, ki je pomemben izvir telesnih in duševnih bolezni. S starostjo se pojavijo skupne težave: slabši vid in sluh, zmanjšana mobilnost, izgubljanje fizične moči in povečanje možnosti za bolezni: fizične in duševne (zlasti depresije, starostne demence, čustvene otopelosti). Velika večina starejših so v resnici ljudje s posebnimi potrebami.
- Ker se večina starejših uvršča v skupino ljudi s posebnimi potrebami, potrebujejo prilagojene produkte in storitve.⁶

⁵ V knjižnicah nimamo uveljavljene razdelitve skupine starejši kot je to v uporabi pri otrocih: kobacajčki, predšolski otroci, šolarji, najstniki, itd.

⁶ Osebe s posebnimi potrebami so ljudje, ki imajo primanjkljaje na različnih področjih razvoja (npr. duševni razvoj, vid, sluh, govorno-jezikovne motnje, gibalne in motorične ovire, motnje v učenju, dolgotrajne bolezni, čustvene in vedenjske motnje).

- Še posebno starejši potrebujejo za dobro počutje in varno starost redne in tesne stike z domačimi, prijatelji in znanci. Pomembno je sobivanje mlajše generacije s starejšo kot oblika medgeneracijskega sožitja. V več krajih v Sloveniji so že ustanovljena krajevna medgeneracijska središča, ki izvajajo različne programe.

Splošne knjižnice in starejši

Ker je kultura pomembna za kakovostno življenje starejšega prebivalstva, ima skrb za kulturno participacijo te generacije velik pomen.⁷ Naloga nacionalne kulturne politike je odpravljanje fizičnih in socialno ekonomskih okoliščin, ki omejujejo možnosti za aktivno udeležbo starejših v kulturnem življenju. Gre za omogočanje dostopnosti do kulture gibalno omejenim starejšim, hkrati pa tudi omogočanje dostopa tistim, ki imajo na starost nižje finančne prihodke. Pomembna je vloga starejših pri prenašanju izročila kulturne dediščine ter udeležba v množični ljubiteljski kulturni dejavnosti. Starejši veljajo za pogoste uporabnike javnih medijev in splošnih knjižnic. Starejši so udeleženi v kulturi prek mreže Sklada za kulturne dejavnosti, mreže splošnih knjižnic, muzejske mreže, predvsem pa s široko dostopnostjo klasičnih in elektronskih medijev.

Prav te mreže na področju kulture lahko poskrbijo, da prek svojih storitev podpirajo solidarno sožitje generacij in kakovostno staranje.

Prebivalci neke lokalne skupnosti ne obiskujejo knjižnice samo zaradi izposoje gradiva in dostopa do informacij, ampak vedno bolj zaradi srečevanja in druženja: mlade mamice se povežejo na pravljicnih urah, najstniki visijo po šoli skupaj v knjižnici, bralci na bralnih večerih debatirajo o knjigah, starejši, ki se srečujejo s prehodom v novo življenjsko obdobje, se srečujejo na različnih dogodkih in delavnicah. Splošna knjižnica s svojim delovanjem res ves čas krepi lokalno skupnost (community building).

Če želi knjižnica zagotavljati storitve, ki so relevantne za vse prebivalce, potem mora oblikovati tudi različne storitve za starejše ter pri tem vključiti njihova ekspertna znanja in izkušnje v dobrobit knjižnice in celotne skupnosti. Knjižnica izhaja iz spoznanja, da so tradicionalni modeli storitev za starejše preživeti za današnjo populacijo.⁸

Pri identifikaciji potreb za starejše lahko knjižnice izhajajo kar iz načel Združenih narodov za starejše:

- Samostojnost: izobraževanje za uporabo IKT; dostop do relevantnih informacij o in iz lokalne skupnosti (gradiva javnih oblasti); ustrezno oblikovana zbirka (povečan tisk, zvočne knjige); dostava gradiva na dom; primerno oblikovani prostori.
- Udeležba: udeležba pri načrtovanju programov za starejše v knjižnici prek fokusnih skupin; prostovoljsko delo; lokalna dediščina (ustno izročilo, družinska zgodovina); prijatelji in zagovorniki knjižnice.
- Skrb: pri načrtovanju storitev knjižnica izhaja iz potreb starejših; zagotavljanje ažurnih pravnih in zdravstvenih informacij.
- Samouresničevanje / osebna izpolnjenost: izvajanje izbranih storitev v domovih za starejše; ustrezno oblikovana zbirka in programi; omogočanje starejšim zaposlenim kreativno in prilagojeno delovno okolje.
- Dostojanstvo: zagotavljanje starejšim dostop do storitev; ustrezno izobraženi knjižničarji za delo s starejšimi; enake zaposlitvene možnosti tudi za starejše knjižničarje.

V skladu s človekovimi pravicami je knjižnica zavezana k oblikovanju primernega knjižničnega prostora in storitev, k politiki enakih možnosti zaposlovanja, zagotavljanju

⁷ Kulturna geragogika je razmeroma novo raziskovalno področje kulturnega izobraževanja v starosti.

⁸ Nove raziskave o pozitivnem staranju dajejo poudarek na udeležbi, vključevanju in izražanju bolj kot pasivnemu zbiranju in kopičenju informacij.

ustreznega usposabljanja zaposlenih in k zmanjševanju pasivne in aktivne diskriminacije starejših.

Na področju izvajanja storitev in programov za starejše lahko knjižnice prispevajo k razvoju lokalne skupnosti:

- Spodbujajo pozitiven odnos do staranja in starosti.
- Zagotavljajo informacije in izobraževanje za razumevanje staranja.
- Pospešujejo uporabo knjižnice s strani starejših z zagotavljanjem ustreznih knjižničnih prostorov in lažjim dostopom do njih.
- Zagotavljajo storitve, ki ustrezajo posebnim potrebam starejših.
- Izkoriščajo potencial starejših kot povezovalca med starejšimi in različnimi generacijami.
- Vključujejo starejše v procese načrtovanja pri oblikovanju storitev in programom za celotno skupnost – starejši imajo pogosto več časa.
- Se povezujejo z drugimi ponudniki v lokalni skupnosti za bolj kvalitetne storitve za starejše.

V okviru svojega poslanstva knjižnice:

- Omogočajo izobraževanje in usposabljanje starejših za osebno rast, dejavno državljanstvo, zaposljivost in vključenost v družbo ter razvijajo ustrezne izobraževalne programe.
- Podpirajo ustvarjalnost starejših.
- Prispevajo k ustvarjanju medgeneracijskih praks.
- Omogočajo nove prakse prostovoljstva starejših.

Kaj splošno knjižnice že ponujajo starejšim:

- Posebna postajališča bibliobusa.
- Premične zbirke gradiva v domovih za starejše in dnevnih centrih.
- Informacije pomembne za življenje in prosti čas
- Gradivo (e-knjige, povečan tisk, zvočne knjige).
- Dostavo gradiva na dom.
- Bralne skupine in posebne oblike neformalne biblioterapije.
- Računalnike in računalniško opismenjevanje.
- Programe kulturne dediščine in ustnega izročila.
- Promocijska gradiva, prilagojena starejšim (povečan tisk).
- Prostor za srečevanja.

II. ORGANIZACIJA STORITEV ZA STAREJŠE

Ko se knjižnica odloči izvajati storitve za starejše, najprej določi nekaj osnovnih organizacijskih izhodišč:

1. Vključevanje storitev za starejše v program dela knjižnice in v proračun
2. Zagotavljanje fizičnega dostopa do knjižnične stavbe, gradiva in storitev
3. Vzpostavitev odgovornega odnosa do starejših
4. Uporaba izkušenj in znanj starejših pri oblikovanju storitev in programov
5. Zagotavljanje dostopa do informacij in virov povezanih s staranjem
6. Zagotavljanje storitev glede na potrebe starejših
7. Sodelovanje s ponudniki programov za starejše v lokalni skupnosti

Vključevanje storitev za odrasle v program dela knjižnice in v proračun

Vodstvo knjižnice in vsi zaposleni se morajo zavedati, da so storitve za starejše dolgoročna usmeritev, ki bo zapolnjevala vedno večji del programa knjižnice. Knjižnica naredi pregled in analizo o tem koliko so starejši uporabniki prepoznavni pri oblikovanju knjižnične zbirke, izobraževanju knjižničarjev, samih nazivih knjižničarjev (knjižničar za starejše?), strukturi oddelkov in finančnih virih?

- V strateškem načrtovanju knjižnica zasnuje osnovna izhodišča storitev za starejše.
- Knjižnica vključi storitve za starejše kot postavko v proračun.
- Za bolj učinkovite in finančno vzdržne storitve se knjižnica povezuje z različnimi akterji na področju dela s starejšimi.

Zagotavljanje fizičnega dostopa do knjižnične stavbe, gradiva in storitev

V zadnjih 30. letih je postal fizični prostor knjižnice bolj kompleksen s sistemom za hranjenje vsebin ter kot prostor za komunikacijo, izobraževanje in za družbene funkcije.

S fizično onemoglostjo starejših se zmanjšuje tudi prostorska mobilnost, fizični prostor postaja tako ovira za dostopnost do ljudi, stvari in informacij. Primarna potreba starejših je, da imajo enostaven dostop do prostorov knjižnice, gradiva in različnih programov, predvsem z gledišča fizične, vidne in slušne prikrajšanosti.⁹ Knjižnica se zaveda, da so starejši ljudje uporabniki s posebnimi potrebami.

Knjižnica izhaja iz sodobnega koncepta knjižničnega prostora glede na namembnost:

Večdimenzionalen prostor: sodobna splošna knjižnica je hkrati fizični in virtualni prostor in knjižnica mora uravnotežiti ta dva prostora tudi pri ponudbi za starejše.

Prostor z različnim naborom funkcij: klasična knjižnica je imela večino prostora namenjenega aktivnostim povezanih z gradivom in posredovanjem informacij, danes pa je vedno več prostorov, ki so povezani z drugimi funkcijami knjižnice: izobraževalno, socialno in komunikacijsko.

Udoben prostor: transformacija knjižnic v prostor za neformalna srečanja, relaksacijo in estetski navdih (kavarna, knjižnična trgovina, galerija), ki upošteva tudi specifične potrebe starejših uporabnikov in obiskovalcev knjižnice.

- Knjižnica zagotovi enostaven dostop do knjižnične stavbe in prostorov.
- Knjižnica zagotovi ustrezno osvetljava, označevanje in opremo, ki pokrivajo potrebe starejših.
- Knjižnica omogoči starejšim, da dostopajo do gradiva v različnih formatih.
- Knjižnica pomaga starejšim pri uporabi tehnologije za lažji dostop do gradiva in storitev.
- Knjižnica zagotovi storitve za starejše, ki ne morejo obiskati knjižnice.

Knjižnice so na podlagi raziskav vedenja in percepcije ter uporabniške izkušnje v preteklosti spreminjale in prilagajale prostore za otroke in mladostnike, podoben premik jih čaka tudi pri oblikovanju knjižničnega prostora za starejše.

Ker ima knjižnica po navadi premalo prostora, je bolj smiselno kot poseben prostor za starejše znotraj knjižnice, oblikovati celoten prostor knjižnice tako, da zadosti tudi potrebam starejših.

⁹ Fizične težave: dostopno parkirišče, dostopen javni prevoz, rampa, avtomatično odpiranje vrat, lahko berljiva signalizacija, dostopne toalete, dostopne police za gradivo, prehodi med policami so brez ovir, invalidski voziček, za tiste, ki ne morejo dolgo hoditi ali stati, sedeži z ustrezno višino in naslonjalom za roke, nedrseča tla. Slušne težave: informacije o knjižnici in programih so v pisanem in znakovnem jeziku (piktogrami, slike znakovnega jezika), indukcijske zanke, med opremo knjižnice so slušna pomagala. Vizualne težave: lupe za povečavo tiska, računalniki s programsko opremo, ki omogoča glasno branje digitalnega tiska, povečan tisk, zvočne knjige, sinhronizirani filmi, primerna svetloba v čitalnici.

Vzpostavitev odgovornega odnosa do starejših

Ko knjižnica načrtuje storitve za starejše, mora v njihovo izvajanje vključiti čim več zaposlenih. Tako kot za delo z drugimi ciljnimi skupinami, tudi za delo s starejšimi knjižničarji potrebujejo določena posebna znanja, kar je povezano z oblikovanjem paketa izobraževanj za delo s starejšimi v knjižnicah.

- Knjižničarji se za delo s starejšimi dodatno izobražujejo in pridobijo specialne kompetence.
- V knjižnici se storitve za starejše vključujejo in prepletajo s storitvami za druge ciljne skupine.
- V knjižnici storitve za starejše vključujejo kulturno raznolikost ter upoštevajo različno ekonomsko in socialno ozadje starejših.

Uporaba izkušenj in znanj starejših pri oblikovanju storitev in programov

Starejši imajo veliko znanj, ki jih lahko delijo kot prostovoljci v medgeneracijskem sodelovanju in vrstniški pomoči, ali skupaj s knjižničarji sooblikujejo programe za starejše. Za ta namen lahko knjižnica oblikuje svetovalne in fokusne skupine, izvede raziskave in vključi starejše kot prostovoljce pri oblikovanju in izpeljavi različnih projektov v knjižnici.

- Knjižnica povabi starejše k oblikovanju programov in k njihovem izvajanju v obliki prostovoljskega dela.
- Knjižnica opogumlja starejše, da služijo kot povezava med knjižnico in lokalno skupnostjo.
- Knjižnica razvija priložnosti za medgeneracijsko sodelovanje.
- Knjižnica podpira zaposlovanje tudi starejših sodelavcev.

Zagotavljanje dostopa do informacij in virov povezanih s staranjem

Knjižnica mora postati vstopna točka dostopa za informacije, ki jih starejši potrebujejo.

- Knjižnica oblikuje različne zbirke gradiva, ki odsevajo informacijske potrebe starejših.
- Knjižnica prevzame vlogo koordinacijskega središča za informacije in vire o staranju za starejše, njihove družine, negovalce in strokovnjake.
- Knjižnica zagotovi dostop do IKT in dostop do online storitev in informacij.

Zagotavljanje storitev glede na potrebe starejših

Knjižnica zagotavlja take storitve, programe in izobraževanja, ki prinašajo starejšim nova znanja za samostojno uporabo knjižnice in za vsakdanje življenje.

- Knjižnica oblikuje storitve, ki nagovarjajo potrebe in interese starejših in njihovih družinskih članov.
- Knjižnica izobražuje starejše, da postanejo samostojni uporabniki knjižnice.
- Knjižnica zagotavlja starejšim dostop do IKT in izobraževanje zanj.
- Knjižnica razvija storitve za starejše, ki ne morejo obiskati knjižnice.
- Knjižnica propagira storitve in programe za starejše.

Sodelovanje s ponudniki programov za starejše v lokalni skupnosti

Starejši predstavljajo dobro vez med knjižnico in širšo skupnostjo. Knjižnični programi za starejše se ne podvajajo s programi drugih ponudnikov, temveč jih dopolnjujejo in podpirajo. Knjižnica poišče možnosti za vključitev v širše (nacionalne) programe za starejše.

- Knjižnica identificira organizacije in skupine v lokalni skupnosti, ki delajo za in s starejšimi.
- Knjižnica opredeli svojo vlogo pri storitvah za starejše v sodelovanju z drugimi ponudniki v lokalni skupnosti.
- Knjižnica vzpostavi partnerstva z različnimi organizacijami, skupinami in posamezniki za izvajanje knjižničnih programov za starejše in le te razširja po celotni lokalni skupnosti.
- Knjižnica v sodelovanju z obstoječimi partnerji promovira vseživljenjsko učenje.

MKL se prek mreženja, sodelovanja in partnerstva povezuje z različnimi deležniki na področju dela za starejše in s starejšimi ter na ta način lažje stopa v stik s ciljno skupino. MKL sodeluje s centri za socialno delo, domovi za starejše, dnevnimi centri za starejše in ustanovami, ki skrbijo za ljudi s posebnimi potrebami. Sodeluje tudi z UŽO, FŽO in Andragoškim Centrom Slovenije (ACS).

Na podlagi dvostranskega sporazuma o sodelovanju med MKL in Knjižnicami grada Zagreba (2016) se je v prihodnje smiselno povezati tudi z njihovim projektom 65 plus.¹⁰

Priloga: Seznam najpomembnejših nosilcev dejavnosti za starejše v LUR¹¹

III. VSEBINSKA PODROČJA

Pri oblikovanju storitev za starejše smo izhajali iz osmih temeljnih vsebinskih področij, ki so najbolj pogosto navedena v strokovni literaturi in najbolj celovito vključujejo interese večjega dela populacije starejših.

1. Delo in kariera
2. Načrtovanje financ
3. Zdravje in dobro počutje
4. Uporaba sodobne tehnologije
5. Posredovanje informacij in stiki v lokalni skupnosti
6. Kreativnost
7. Vseživljenjsko učenje
8. Medgeneracijski programi

Delo in kariera

Ljudje živimo dlje, smo povprečno bolj zdravi in se za to odločamo dlje časa ostati na delovnem mestu (ali pa nam to nalaga zakonodaja). V Evropi se dviguje starostna meja upokojevanja; če delaš dlje si pridobiš bonus in ker so ponekod pokojnine res majhne, ljudje podaljšujejo delovno aktivnost (socialno vprašanje).

Ko se ljudje približujejo starosti 60 let, se odločajo tudi za novo kariero, pogosto v neprofitnem sektorju. Če imajo na voljo neka stabilna sredstva za življenje, motivacija za nadaljnje delo ni ekonomska ampak želijo uporabiti svoje znanje za socialne namene. Ti posamezniki predstavljajo nov tip podjetništva - socialno podjetništvo.

Vloga splošne knjižnice:

- Pomoč pri začetku iskanja nove službe.
- Prost dostop do z delom povezanih virov.
- Pomoč, ki vključuje osebno asistenco, delavnice, online vire.
- Informacije o prostovoljnem delu.

¹⁰ Projekt 65 plus vključuje dostavo gradiva na dom, računalniško opismenjevanje, likovne delavnice, generacijska srečanja in razstave starejših ustvarjalcev.

¹¹ Priloga je seznam najpomembnejših nosilcev dejavnosti za starejše v LUR, ki ga je pripravil CDI Univerzum.

- Gradivo in informacije o karieri, informacije o plačah.
- Uporaba IKT pri pripravi CV, prijave za službo.
- Dostop do oglasov za delo (lokalno in nacionalno).

Mestna knjižnica Ljubljana¹²:

Za to področje v MKL skrbi Borza dela (BD), ki lahko pri svojem delu razvija:

- Aktivnosti za starejše brezposelne kot posebno skupino.
- S posebnimi delavnicami pomaga starejšim, da so bolj zadovoljni in uspešni na delovnem mestu – ker morajo delati dlje, pa ne dohajajo več.
- Izvajanje individualnega coachinga.
- Uporaba e-Priročnika dobrih praks učnih aktivnosti za brezposelne, ki je nastal v okviru mednarodnega projekta LinkINjob.¹³

Načrtovanje financ

Mnogo starejših, ne glede na višino dohodkov in ekonomske pogoje, vidi težavo v razumevanju kompleksnosti socialnega varstva in sistema upokojevanja, bančnih politik in praks, poroštev, zavarovanja in upravljanja z dolgom in obveznostmi. Brez primerne finančne pismenosti je vedno več ljudi podvrženih tveganju za ekonomsko negotovost in izkoriščanje.

Starejši vedno dalj ostajajo aktivni tudi v poslu, oziroma se lotijo upravljanja in oblikovanja novih poslov.

Vloga splošne knjižnice:

- Knjižnice razvijajo različne storitve, ki vključujejo specializirane zbirke, online baze podatkov in delavnice.
- Knjižnica lahko zagotovi starejšim objektivne, nekomercialne informacije glede vlaganja v upokojitev.
- Izvajanje finančnega opismenjevanja za ožje ciljne skupine: ženske, invalidi, imigranti, starejši.
- Izvajanje posebnih nacionalnih pobud, ki vključujejo več knjižnic (smart investing @ your library je sponzorirana s strani ALA in Finra foundation in skrbi za finančno vzgojo in svetovanje).

Mestna knjižnica Ljubljana:

- Pomoč starejšim, da postavijo svoj lastni posel (veliko je upokojencev v Sloveniji, ki tudi zaradi nizke pokojnine, zaženejo svoj s.p.) v BD.
- Promocija področja Spletno bančništvo v okviru infotočke e-gradiv javnih oblasti na spletni strani MKL.
- Delavnice finančnega opismenjevanja starejših od osnovnega upravljanja z denarjem, zavarovanja, investiranja in načrtovanja upokojitve v organizaciji Centra za vseživljenjsko učenje (CVŽU) MKL.

Zdravje in dobro počutje

Priča smo pravi eksploziji različnih, predvsem online zdravstvanih informacij in veliko jih naslavlja prav starejše prebivalce. Zdravstvene informacije so postale najbolj visoko

¹² Pri sklopu Mestna knjižnica Ljubljana so pri vseh vsebinskih področjih navedene tako aktivnosti, ki jih v knjižnic že izvajamo, kot tiste, ki jih je potrebno bodisi nadgraditi oziroma na novo razviti.

¹³ e-Priročnik <http://www.linkinjob.eu/images/uploaded/Linkinjob-eguide-sl.pdf>

rangirane informacije v splošnih knjižnicah v ZDA. To je posledica daljše življenjske dobe in vedno večjega števila prebivalcev 50+ ter tudi vedno krajšega časa, ki ga namenijo zdravniki posameznim pacientom, kar pomeni, da le ti potrebujejo dodatne informacije. Opazen je tudi ogromen porast zdravstvenih informacij na spletu, kar povečujejo dostopnost do teh informacij. Podobne zaključke lahko naredimo tudi za Evropo. Najpogosteje izraženi interesi starejših na področju zdravja so:

- Debelost in potreba po zmanjšanju teže.
- Onesnaževanje okolja, ki vpliva na zdravje.
- Spremembe življenjskega stila, ki izboljšajo posameznikovo ali družinsko zdravje.
- Alternativna medicina.

Vloga splošne knjižnice:

- Bolezni in preventiva: Starejši postanejo bolj dojemljivi za bolezni in jih vedno bolj zanimajo informacije o konkretni bolezni ali preprosto o problemih povezanih s staranjem; želijo razumeti diagnoze; oceniti svoje zdravstveno stanje; iščejo nasvet kako obvladati svojo bolezen; kaj lahko pričakujejo od svojih zdravnikov. Iščejo zadnje študije o novih načinih zdravljenja in terapijah, novih tretmajih, priporočilih, dostopih do nacionalnih zdravstvenih portalov.
- Zdravje možganov: Izstopajo kognitivne spremembe povezane s staranjem. Z višanjem izobrazbene strukture so se povečale spominske kapacitete, sprejemanje odločitev, izražanje kreativnosti in analitično mišljenje starejših in knjižnice lahko posredujejo zares kvalitetne informacije na tem področju. Branje je prepoznano kot aktivnost, ki ohranja mentalno zdravje.
- Upravljanje z osebnim zdravjem: za nekatere je knjižnica edini dostop do online informacij, kar še posebej velja za starejše.
- Oskrba starejših: na splošno se dviguje število družinskih negovalcev predvsem med srednjo generacijo. Veliko negovalcev srbi za starše ali slabotne zakonce, pri tem pa imajo na skrbi pogosto tudi vnuke - so v bistvu sendvič generacija. Negovanje je fizično, emocionalno in ekonomsko izčrpljujoče. Negovalci potrebujejo informacije, pomoč in podporo. Knjižnica lahko nudi informacije in določene izobraževalne programe pri kroničnih boleznih, ki prizadenejo predvsem možganske in gibalne funkcije.¹⁴
- Knjižnica lahko ponudi starejšim informacije v raznolikih formatih in prek različnih dostopov.
- Knjižnica združi osnovno računalniško opismenjevanje z iskanjem in vrednotenjem zdravstvenih informacij.

Mestna knjižnica Ljubljana:

- Zbirka gradiva, ki obsega osnovne informacije o zdravju (knjige, revije, brošure letaki, DVD); o specifičnih boleznih; o dobrem počutju in zdravem življenju; o sproščanju in vadbi; o staranju.
- Nadgradnja zdravstvenega kotička v KOŽ z različnimi aktivnostmi za starejše in širitev v mrežo MKL.¹⁵

¹⁴ Demenca (zmanjšanje ali izguba sposobnosti spomina, govora, izražanja, razumevanja, mišljenja, učenja, presoje, orientacije v času in kraju); Parkinsonova bolezen (kronična napredujoča bolezen, ki prizadene predvsem telesno gibanje); Alzheimerjeva bolezen (kronična progresivna bolezen, pri kateri so v ospredju znaki demence).

¹⁵ V novem strateškem obdobju 2017-2021 MKL pripravlja projekt Borza zdravja. Cilji projekta so promocija zdravstvene in informacijske pismenosti med odraslimi uporabniki knjižnice; oblikovanje sklopa izobraževanj, predstavitev, aktivnosti in projektov, ki podpirajo zdravstveno pismenost in ozaveščajo o pomenu zdravja.

- Storitve: Knjiga na dom, vračilo gradiva v drugi knjižnici, postajališča Potujoče knjižnice pred domovi starejših občanov.
- Izobraževalne aktivnosti v CVŽU MKL: izobraževanje za iskanje zdravstvenih informacij na spletu (web-based health information), ki vključuje tudi osnovno računalniško opismenjevanje; ohranjanje zdravja možganov (the brain fitness project) z gradivom, video igrami, stripi, križankami, igralnimi kartami, črkovanjem, sestavljanjkami (puzzle), spominom (memory) ter drugimi aktivnostmi (delavnice), ki stimulirajo delo možganov.
- Promocija področja eZdravje v okviru infotočke e-gradiv javnih oblasti na spletni strani MKL.
- Knjižnica lahko organizira teden zdravega kuhanja v lokalni skupnosti (Knjižnica Šentvid skupaj z lokalno gostilno); poseben paket predavanj za starejše: kako prilagoditi stanovanje za nove potrebe staranja, kako se več gibati, zdravo jesti in krepiti spomin.
- V večini primerov si knjižničarji razen certificiranih knjižničarjev (health librarians) ne upajo zagotavljati zdravstvenih informacij ali voditi uporabnike k določenim virom. Vendar se knjižničarji vedno bolj zavedajo pomena zdravstvene pismenosti (health literacy). Učni center (UC) oblikuje in izvaja za knjižničarje v sodelovanju z zunanji izvajalci (Centralna medicinska knjižnica) paket izobraževanj za posredovanje in vrednotenje zdravstvenih informacij.

Uporaba sodobne tehnologije

Pri raziskovanju rabe novih tehnologij je pomemben digitalni razkorak kot razlikovanje med tistimi, ki uporabljajo IKT in tistimi, ki je ne uporabljajo. Razkorak je tesno povezan s socialno neenakostjo. K premagovanju ovir digitalne izključenosti lahko pomaga medgeneracijska solidarnost, opredeljena kot socialna povezanost med generacijami in se v primeru IKT nanaša predvsem na nudenje pomoči starejšim pri učenju in uporabi interneta s strani sorodnikov in / ali drugih oseb.¹⁶

IKT omogoča starejšim večjo kakovost življenja, višjo stopnjo vključenosti v družbeno življenje, večjo samostojnost in aktivnejšo starost. Starejši želijo biti čim dlje doma, samostojni in neodvisni od drugih. Zanje so zanimivi ne samo računalniki, ampak tudi druge naprave, ki omogočajo varno in samostojno življenje (rdeči gumb kot oskrba na daljavo). Elektronske naprave in tehnologije postajajo tudi vse bolj cenovno dostopne in enostavne za uporabo.

Ni presenetljivo, da je usposabljanje za uporabo novih tehnologij ena od osrednjih značilnosti knjižnične ponudbe za starejše. Ker je vedno več starejših, ki iščejo delo in priložnosti za prostovoljsko delo, izobraževanje in družbene povezave, je postalo zelo pomembno:

- Kako se starejši učijo?
- Kaj jih motivira?
- Kakšen je nivo njihovih spretnosti v odnosu do drugih generacij?

Vloga splošne knjižnice:

- Kakršnekoli so že spretnosti starejših in njihovo ozadje, želijo in potrebujejo IKT znanja, da ostanejo na trgu dela, da komunicirajo z družino in prijatelji, so udeleženi v finančnih transakcijah, so seznanjeni z najnovejšimi zdravstvenimi informacijami, uporabljajo prednosti online potovanj in nakupovanja. Vse to se odraža v veliki udeležbi starejših na IKT tečajih v lokalnih centrih, različnih šolah, agencijah za zaposlovanje in knjižnicah.
- Splošne knjižnice morajo v svoji vlogi, ki zagotavlja enak dostop do informacij vsem prebivalcem, zagotoviti, da IKT usposabljanje, ki ga izvajajo, nagovarja formalne in

¹⁶ Problem neuporabe IKT bo z upokojevanjem sedanjih in bodočih aktivnih generacij, ki so že seznanjene z novimi tehnologijami, postal objektivno manjši.

neformalne potrebe starejših. Zaupanje, ki ga imajo uporabniki do knjižnice ter zmožnost knjižničarjev, da zagotovijo pomoč in dostop do informacij, opredeljujeta knjižnice kot idealno mesto za izvajanje IKT usposabljanja, ki je fokusirano tako na izobraževalni kot socialni aspekt usposabljanja starejših. Interaktivna narava knjižnic lahko opogumi tudi računalniško pismene starejše, da pomagajo vrstnikom – to je zelo dobra ideja za socializacijo starejših, neke vrste borza znanja med starejšimi.

- Učenje novih tehnologij je lahko izziv za veliko starejših ljudi. Nekateri starejši imajo strah pred novimi tehnologijami in dvomijo o svojih zmožnostih, da se lahko naučijo nekaj novega. To ne pomeni, da se starejši ne morejo naučiti uporabljati IKT ali da so tehnofobični, ampak bolj to, da morajo biti izobraževalni programi oblikovani posebej zanje. Ključno pri oblikovanju IKT usposabljanja za starejše v knjižnicah je, da nagovarja osebne potrebe udeležencev in izpostavlja neposredno korist za udeležence.
- Knjižnica mora upoštevati omejitve starejših tudi pri uporabi IKT: uporabniki s slušnimi težavami, uporabniki z motoričnimi težavami, slabovidni in slepi uporabniki. Knjižnica skuša z dodatno strojno in programsko opremo omogočiti tem uporabnikom dostop do IKT.
- Cilj knjižnice je povečati sposobnosti starejših, da sodelujejo v digitalnem okolju in se tam počutijo varno in udobno.
- Novih tehnologij se lažje naučimo skozi igro in zabavo.¹⁷

V **Sloveniji** je zgledna splošna stopnja uporabe IKT med starostniki nad 65 let (46 % jih uporablja mobilni telefon, 12 % osebni računalnik in dobra 2 % svetovni splet).¹⁸ Starejši so med glavne razloge za neuporabo interneta navedli¹⁹: (1-sploš ne drži, 5-zelo drži)

Ne morem si finančno privoščiti	4,1
Ne znam uporabljati	3,6
Pričakujem slabe izkušnje z nezaželeno pošto in virusi	2,4
Skrbi me varnost rabe interneta	2,3
Nimam zaupanja v informacije na internetu	2,2
Na internetu je premalo uporabnih informacij	2,2
Me ne zanima	2,1
Imam telesno oviro	1,7
Drugi člani gospodinjstva me ovirajo pri rabi interneta	1,5
Nimam dovolj časa	1,3

Za odpravo oziroma zmanjšanje pomena prvih šestih razlogov za neuporabo interneta je knjižnica najbolj primeren kraj, saj omogoča uporabo računalnikov in brezžični dostop do interneta, organizira izobraževanja za uporabo računalnikov in varno rabo interneta ter posreduje uporabnikom kvalitetne informacije ne glede na to, kje se nahajajo.

¹⁷ V Drammen Library v Oslu imajo računalniške igre za starejše z demenco. Ljudje z demenco imajo težave s prostorsko orientacijo in rokovanjem s konzolami, zato so v knjižnici oblikovali poseben prostor. Z računalniškimi igrami starejše pravzaprav seznanjajo z IKT, v nadaljevanju pa igranje nadgradijo s tečaji o uporabi tablic ali skype za ohranjanje stika z družino in prijatelji. Aktivnost izvajajo prostovoljci.

¹⁸ Analiza stanja in swot analiza na področju uporabe IKT med starostniki v Sloveniji (2012).

¹⁹ Raba interneta med starimi prebivalci Slovenije (2014).

Informacijska družba in država svoje storitve (e-nakupovanje, e-bančništvo, e-zdravstvo, e-uprava) vedno bolj selita na splet. Prihaja do digitalnega razslojevanja družbe, kjer so starejši in manj izobraženi med bolj izpostavljenimi skupinami. Eno od pomembnih področij Evropske digitalne agende ter Strategije razvoja informacijske družbe do leta 2020 je t.i. vključujoča digitalna družba, katere osnovni cilj je zagotoviti, da bodo vsem državljanom v polnosti dostopne vse storitve, ki jih digitalna družba omogoča, in da postanejo sooblikovalci razvoja digitalne družbe. Vsi prebivalci Slovenije morajo imeti možnost, da se sami odločajo o rabi interneta, ne da je ta določena s socio-ekonomskimi možnostmi.

Avtorja Aleksandra Radojc in Robi Mlakar v svojem članku²⁰ dokaj natančno navajata razloge starejših za udeležbo na računalniških izobraževanjih:

- Na prvem mestu je gotovo komunikacija – želijo poslati elektronsko pošto svojim otrokom, vnukom, prijateljem, saj je to najenostavnejši in najhitrejši način komuniciranja, kadar je geografska razdalja med dvema sogovornikoma velika.
- Na drugem mestu je dostop do informacij - želijo se naučiti brskanja po internetu za dostop do koristnih informacij (vremenska slika, pregledovanje zemljevidov, vozni redi, spletne strani javne uprave, spletne enciklopedije, informacije o zdravem življenju, kuharske, politične, športne spletne strani, informacije o domačih živalih, sobnih rastlinah).
- Tisti starejši, ki so na računalniškem izobraževanju pridobili dovolj samozavesti, s pridom uporabljajo različne e-storitve (elektronsko bančništvo, e-nakupovanje, e-uprava, zemljiška knjiga, COBISS, rezervacije gledaliških in kino predstav, rezervacije hotelov in letalskih kart).

Mestna knjižnica Ljubljana:

- MKL že izvaja nekatera izobraževanja: 5 dnevni začetni računalniški tečaj »S klikom v družbo znanja«, različne delavnice (uporaba tabličnih računalnikov, avdio-video predstavitve, obdelava fotografij), samostojno učenje računalniških programov v Središču za samostojno učenje (SSU) ter učenje ob podpori mentorja na Točkah za vseživljenjsko učenje (TVŽU). Obstoječe učne aktivnosti se lahko nadgradi z vsebinami in metodami, ki so bolj primerne za starejše. MKL v glavnem ponuja osnovne tečaje računalništva in generične iskalne inštrukcije, manj pa tematske/vsebinske inštrukcije – kot npr. delavnice o identifikaciji zdravstvenih in finančnih informacij.
- Sklop o različnih tehničnih pripomočkih za starejše: predstavitev tehničnih pripomočkov, ki olajšajo samostojno bivanje v stanovanju in uporaba mobilne telefonije v okviru CVŽU MKL.
- Priložnost za medgeneracijsko sodelovanje (mladi prostovoljci) in vrstniško pomoč (starejši, ki obvladajo IKT, pomagajo vrstnikom).
- Gibanje "Znaš, nauči drugega" (Each One Teach One) spodbuja učenje računalništva v dvojicah in skrbi za krepitev medgeneracijskega ali vrstniškega sodelovanja. Pobudnik gibanja je U3ŽO.
- MKL ima usposobljeno ekipo notranjih in nabor zunanjih izobraževalcev.

Posredovanje informacij in stiki v lokalni skupnosti

Ljudje so ob upokojitvi soočeni z iskanjem odgovorov na to, kako bodo načrtovali svojo prihodnost, kako bodo razvijali svoje interese, talente, finančne vire in osebne odgovornosti.

²⁰ Pomen računalniškega izobraževanja in e-opismenjevanja za starejše (2012).

Pri tem pa potrebujejo informacije. V lokalni skupnosti ni ene same lokacije, ki bi non-stop dajala odgovore na vprašanja starejših. Temu se še najbolj približa splošna knjižnica.

Vloga splošne knjižnice:

- Knjižnica ima prek svojih informacijskih storitev potencial, da postane središče za poizvedovanje, raziskovanje in načrtovanje, ki ga starejši potrebujejo za obvladovanje osebnega, ekonomskega in socialnega prehoda.
- Nekatero knjižnico povečujejo svoje informacijske storitve za starejše z organiziranjem sejmov in razstav, ki so neposredno povezani z možnostmi za delo, aktivnostmi v skupnosti, izobraževanjem in različnimi viri.

Mestna knjižnica Ljubljana:

- Oblikovanje zbirke gradiva za starejše na področjih, ki jih še posebej zanimajo (družina, dom, zdravje, finance, potovanje, vrtnarjenje) v tistih krajevnih knjižnicah, kjer je visok odstotek starejših med prebivalci lokalne skupnosti.
- MKL ima na spletni strani vzpostavljeno podstran za starejše, ki jo je potrebno obogatiti z ustreznimi vsebinami in jo redno posodabljati.²¹
- Promocija področja eUprava v okviru infotočke e-gradiv javnih oblasti na spletni strani MKL.

Kreativnost

V okviru pozitivnega staranja so se pri starejših povečale možnosti za osebno rast, intelektualne izzive in kreativni izraz. Eksperimenti so pokazali, da ima vključevanje umetnosti raznovrstne pozitivne učinke na staranje.

Posebej pomembno je, da udeležba na kreativnih delavnicah povečuje socialno vključenost in pospešuje spretnosti – dva ključna elementa pozitivnega staranja. Estetski občutek se razvija ob pridobivanju znanja.

Vloga splošne knjižnice:

- Večina knjižnic ima zbirko, ki omogoča dostop do umetniškega ustvarjanja na različnih nosilcih in večina jih ponuja različne umetniške programe za odrasle.
- Ponekod knjižnice svoje kreativne dejavnosti ponujajo domovom upokojencev, dnevnim centrom.
- Glede na pomembnost kreativnega ustvarjanja za starejše, ni vprašanje ali knjižnica to dejavnost izvaja, ampak kako. Ali obstoječi programi odražajo osnovne principe kreativnega staranja ali so le oblika zabave? Ali spodbujajo strukturirano učenje, socialno vključenost in udeležbo? Ali vključujejo izobraževalce na področju umetnosti, ki lahko zagotovijo pridobitev novih spretnosti in znanj?
- Knjižnice bolj pogosto zagotavljajo dostop do umetnosti (razstave, predstave), ki so pasivne izkušnje, kot pa opogumljajo za aktivno udeležbo. Če želimo izkoristiti prednost knjižnice kot lokalnega centra, mora knjižnica prepoznati starejše kot ustvarjalce in ne le kot uporabnike.

²¹ Spletna stran MKL omogoča prilagajanje spletnih vsebin in tako lažjo dostopnost spletnih informacij za različne skupine uporabnikov s senzornimi težavami (slabovidni, ljudje z bralnimi težavami, starejši). Oblikovan je bil pripomoček za grafično in oblikovno prilagajanje spletnih vsebin s kaskadnimi stilskimi podlagami (t. i. CSS stili), s katerimi smo omogočili izbiro prednastavljenih najustreznějšíh barv, velikosti, odmikov, poravnave, obrob, pozicij in drugih atributov, ki tovrstnim uporabnikom olajšajo branje in pregledovanje vsebin. Spletna stran MKL je pripravljena v obliki odzivne spletne strani (responsive design), ki omogoča prilagajanje prikaza vsebin spletne strani glede na velikost zaslona naprave (računalnik, tablični računalnik, pametni mobilni telefon).

- Aktivna oblika udeležbe starejših je povezana z različnimi aktivnostmi (zapisi, avdio-video posnetki, fotografije) ter v okviru predstavljanja ustne zgodovine (ustnega izročila). Ustna zgodovina je živa zgodovina, ki pripoveduje o življenju in spomilih posameznikov in se prenaša iz generacije v generacijo (medgeneracijsko sodelovanje).

Mestna knjižnica Ljubljana:

- V MKL imamo bogato zbirko gradiva s področja umetnosti na različnih nosilcih.
- V MKL pripravljamo številne kreativne delavnice, ki jih lahko učinkovito prilagodimo potrebam starejših in pri tem upoštevamo njihove želje in potrebe.
- Borza znanja (BZ) spodbuja razstave svojih starejših članov.
- Kot oblika medgeneracijskega sodelovanja starejši prostovoljci pripravljajo umetniške delavnice za druge generacije.
- Literarni natečaji za najboljšo zgodbo, pesem, esej.²²
- Starejši dobijo priložnost, da javno predstavijo svoje spomine in zgodbe, ki jih lahko objavimo kot digitalne zgodbe na portalu Kamra. Spomini so osnovani na osebni izkušnji (praznovanje rojstnega dne, počitnice in prazniki, najljubša hrana, igrače in igre, rojstni kraj, starši, šola, kariera, moda, najljubši knjiga, glasba, film, igralec, TV serija). Osebni spomini so bodisi zapisani ali pa so v obliki intervjuja in opremljeni s fotografijami, ki jih starejši sami naredijo na delavnicah.

Vseživljenjsko učenje

S podaljšano življenjsko dobo se povečuje pomen neformalnega in priložnostnega učenja pri zagotavljanju intelektualne ostrine in vitalnosti v tretjem in četrtem življenjskem obdobju. Zadnje ugotovitve potrjujejo, da se učenje odvija v celotnem življenjskem ciklu in ima pozitivne mentalne, fizične in psihološke posledice. Posledica rezultatov različnih raziskav je večje razumevanje delovanja možganov in kognitivnih kapacitet starejših ter konec zmotnega prepričanje o slabih zmožnostih učenja v poznih letih. Vseživljenjsko učenje močno prispeva k zmožnosti ostati aktiven in neodvisen. Starejše je potrebno spodbujati, opogumljati in usmerjati, da se opremijo s sodobnimi znanji in kompetencami ter imajo tako možnost za delo tudi v poznih letih in ostanejo aktivno vključeni v skupnost.

Starejši se radi izobražujejo, izobraževanje se udeležujejo prostovoljno in si sami izbirajo vsebine. Pri delu s starejšimi je največ ovir pri njihovem predznanju, zato je potrebno oblikovati večstopenjske programe za manjše skupine udeležencev in k sodelovanju pritegniti tudi prostovoljce.

Ker so na splošno starejše ženske bolj motivirane za učenje in s tem bolj vključene v vseživljenjsko učenje, so tudi izobraževalni programi v večini oblikovani zanje. Še vedno je veliko učnih aktivnosti narejenih po principu šolskih ur v razredih, kar zavira udeležbo starejših moških v učnih aktivnostih, ki vendarle dajejo prednost praktičnim pristopom, ki se odvijajo v neformalnem okolju z mentorstvom v paru. Starejši moški želijo biti aktivni in se vključujejo v učne programe, ki so blizu njihovem vsakdanjemu življenju. Raziskave so pokazale²³:

- Vključevanje starejših moških, ki želijo deliti spretnosti in znanje je neizkoriščen vir v družbi. Ciljna skupina za starejše moške so lahko mladi, ki jih veseli praktično in bazično delo, srednja generacija in vrstniki.
- Možnost delitve znanja in spretnosti je lahko uspešen način za starejše moške, da pridobijo samozavest v novem življenjskem obdobju.

²² Moja generacija (spletni portal za starejše, ki je del MMC), razpisuje v letu 2016 nagradni literarni natečaj Zgodba najine ljubezni. K sodelovanju vabijo starejše od 55 let, tema natečaja pa je ljubezenska zgodba sodelujočih.

²³ Older Men Learning in the Community: European Snapshots (2014).

- Starejši moški redko dajo pobudo, da bi delili znanje in spretnosti, k temu jih moramo povabiti.
- Starejši moški prav radi pomagajo mladim pri pridobivanju ročnih spretnosti – priložnost za medgeneracijsko dodelovanje.
- Starejši moški raje kot učijo, pomagajo in svetujejo.

Vloga splošne knjižnice:

- Zagotavljanje raznolikega gradiva in informacij, ki je prilagojeno potrebam starejših po formatu (povečan tisk, zvočne knjige, prilagojena spletna stran, e-knjige, elektronske baze dostopne na daljavo, namizne igre) in po vsebini (dnevniki, umetniške knjige z veliko fotografijami, knjige za potovanje, priročniki: zdravje, staranje, hobiji kot vrtnarjenje, kuhanje, ročna dela ter lokalna in družinska zgodovina).
- S povečanim interesom za neformalno in formalno izobraževanje starejših je pomembno vlogo dobila tudi knjižnica, ki ponuja informacije o izobraževanju, gradivo in vire za samostojno učenje ter dostop do oddaljenega učenja. Knjižnica lahko tudi oddaja prostor drugim ustanovam, ki imajo izobraževalne programe za starejše.
- Poleg podpore izobraževanju imajo knjižnice lahko tudi bolj aktivno vlogo kot centri vseživljenjskega učenja. Knjižnice zagotavljajo starejšim široko paleto različnih storitev, ki temeljijo na ključnih principih izobraževanja odraslih.
- Za starejše je pomembno izpostaviti knjižnico kot odprt, demokratičen in tolerant prostor za izmenjavo idej – to so ljudje, ki se še spomnijo časov različnih totalitarizmov.

Mestna knjižnica Ljubljana:

- MKL ima za vseživljenjsko učenje raznoliko gradivo (leposlovje, stroka, glasba, film, elektronske baze podatkov, e-knjige), tudi posebej prilagojene za starejše.
- MKL ima izdelan koncept izobraževanja uporabnikov in za odrasle pripravlja številna predavanja, delavnice, tečaje, samostojno učenje itd. Obstoječe programe je potrebno prilagoditi vsebinam, ki zanimajo starejše (npr. varno stanovanje za starejše – kako ga opremiti?; telesna aktivnost in prehrana za kakovostno staranje; predupokojitveni tečaji) ter pri tem uporabiti ustrezne metode.
- Jezikovni tečaji za starejše v okviru SSU.²⁴
- Starejši so še hodili v kino: cikel izbranih filmov v Slovanski knjižnici.
- Bralne skupine: predstavitev pozabljenih knjig, ki so jih starejši brali; Bralni krog predstavlja krog branja med različnimi generacijami (medgeneracijsko sodelovanje). Starejši imajo priložnost kot obliko prostovoljskega dela vodenje ali so-vodenje bralnih skupin.
- Neformalna biblioterapija / svetovanje za branje, ki pokriva različne vidike branja: rekreativno branje – zabava, prosti čas; informativno – učenje, »naredi sam«, delo, izobraževanje; zdravilno – zavedanje, osebna rast. Pri tem knjižničar / svetovalec za branje izrablja biblioterapevtski potencial gradiva.
- Skupinsko učenje po modelu in zgledu študijskih krožkov.²⁵
- Predavanja o aktualnih domačih in mednarodnih temah, da starejši ostanejo povezani s sedanostjo.
- Promocija področja eDemokracija v okviru infotočke e-gradiv javnih oblasti na spletni strani MKL.
- MKL razvija koncept kreativnic kot prostora za učenje. Kreativnice so obogateno izobraževalno okolje, kjer se srečujejo ljudje, da bi delili različne informacije, orodja in pripomočke ter pridobili dodatna znanja. Kreativnice uporabljajo vse generacije prebivalcev v skupnosti. Aktivnosti v kreativnicah lahko obsegajo na eni strani visoko tehnologijo (3D tiskanje, robotika, računalniško programiranje) in na drugi strani povsem

²⁴ Raziskave so pokazale, da znanje dveh jezikov lahko upočasni demenco za pet let.

²⁵ Študijski krožki: <http://sk.acs.si/>

tradicionalna ročna dela. Prednost kreativnic je tudi v vključevanju starejših moških v življenje knjižnice. Starejši moški se raje vključujejo, če lahko delijo svoja znanja in (ročne) spretnosti, pomagajo in svetujejo (medgeneracijsko sodelovanje).

- Vzpostavljena bo Knjižnica Rog (Strategija razvoja kulture MOL 2016-2019), ki bo delovala v okviru Centra Rog. Knjižnica Rog bo ponujala različne storitve, ki so povezane z vizualno in širšo kulturno pismenostjo za različne ciljne skupine: družine, mlade in starejše, ki jih je v območju starega mestnega jedra, Tabora in Poljan, veliko.

Medgeneracijski programi

Današnji otroci in mladostniki bodo zelo dolgo živeli, mnogi 80 let in več. Ko bodo stari 65 let, bo kar 20% populacije stare toliko in več. Za otroke in mladostnike je torej zelo pomembno, da razvijejo pozitiven odnos do starejših ljudi, staranja in načrtovanja lastnega dolgega življenja. Čeprav so otroci in mladi vsakodnevno soočeni s staranjem in smrtjo, sta ti temi še vedno tabuizirani v družbi.²⁶ Interakcija s starejšimi pomaga otrokom in mladostnikom razumeti različne vloge, ki jih imajo ljudje tudi, ko so stari. Otroci in mladostniki lahko postanejo bolj odgovorni državljani prek programov, ki jim pomagajo razumeti vrednote starejših ljudi, jih opogumljajo k načrtovanju lastne starosti in jim omogočajo deliti izkušnje s starejšimi, ki niso sorodniki ali celo prihajajo iz drugih kultur.

Sožitja med generacijami se je treba danes učiti in naučiti. Inštitut Antona Trstenjaka organizira izobraževalne programe tudi za medgeneracijsko sožitje, ki so namenjeni informiranju, ozaveščanju, svetovanju in usposabljanju za razumevanje starejših ljudi in boljše sodelovanje med mlajšo in starejšo generacijo.²⁷

Medgeneracijski programi ne zajemajo vedno starih in mladih, ampak tudi odrasle različnih generacij.

Vloga splošne knjižnice:

- Knjižnica oblikuje različne programe:
 - o Druženje ob knjigah je za starejše in mlade izjemno pomembno.
 - o Izobraževalni programi pri katerih starejši prenašajo znanja in izkušnje na mlade.
 - o Prostočasni programi, ki spodbujajo druženje več generacij.
 - o Kulturno in zgodovinsko sporočilni programi, ki vključujejo starejše kot vir spominov, zgodb, posebnih znanj in kulturne tradicije (ustna zgodovina, ki se prenaša iz generacije v generacijo).
 - o Projekti, ki naslavljajo socialne probleme v obliki mentorstva tveganim skupinam mladostnikov: osipnikom, najstniškim staršem, mladim brezdomcem, pa tudi programe, ki naslavljajo socialno izoliranost in izključenost starejših, ki živijo sami.
 - o K praktičnim problemom usmerjeni projekti: vrtnarjenje, čiščenje okolice, načrtovanje lokalne infrastrukture kot so promet, javni parki.
- Najnovejše raziskave na področju zdravja možganov in staranja so pokazale, da je interaktivno in medgeneracijsko igranje različnih iger za starejše koristno.
- Večina aktivnosti v knjižnicah je žal še vedno oblikovana tako, da prinaša koristi predvsem mlajši generaciji in redko starejšim.

Mestna knjižnica Ljubljana:

- Priložnost za medgeneracijsko sodelovanje (mladi prostovoljci) in vrstniško pomoč (starejši, ki obvladajo IKT pomagajo vrstnikom).
- Kot oblika medgeneracijskega sodelovanja starejši prostovoljci pripravljajo umetniške delavnice za druge generacije.

²⁶ V letu 2016 je pod okriljem Slovenske nacionalne komisije za UNESCO potekal projekt » Skozi knjige k pogovoru o starosti«, ki je odprl različne vidike: biološko staranje, medgeneracijski dialoge, etični vidiki družbenega sožitja med generacijami. V projekt so bili vključeni učenci OŠ in njihovi stari starši.

²⁷ Spletna stran Inštituta Antona Trstenjaka: <http://www.inst.antonatrstenjaka.si/institut/predstavitev.html>

- Starejši dobijo priložnost, da javno predstavijo svoje spomine in zgodbe, ki jih lahko objavimo kot digitalne zgodbe na portalu Kamra in kot fotografije na Ljubljanskih zgodbah; Kulturna dediščina za družine je zbirka, ki je namenjena razširjenim družinam in medgeneracijskemu sodelovanju.
- Knjižnica Rog je priložnost za vzpostavitev medgeneracijskega stičišča za aktivno vključevanje starejših v spomin mesta.
- Bralne skupine: predstavitev pozabljenih knjig, ki so jih starejši brali; Bralni krog predstavlja krog branja med različnimi generacijami.
- MKL razvija koncept kreativnic kot prostora za učenje. Prednost kreativnic je tudi v vključevanju starejših moških v življenje knjižnice. Starejši moški se raje vključujejo, če lahko delijo svoja znanja in (ročne) spretnosti, pomagajo in svetujejo.
- V zbirki igrač Igroteki so na voljo tudi igre, ki so namenjene odraslim in starejšim po poškodbah in ob rehabilitaciji. Ob izbiri igrač v knjižnici tudi svetujemo.
- Z različnimi izobraževanji in debatnimi krožki lahko opogumljamo filozofske diskusije ter razumevanje in spoštovanje mnenja med generacijami (Socrates cafe).
- Ponuditi knjižnico kot prostor srečevanj na izbrane teme za različna društva, centre, ki se ukvarjajo z mladimi (npr. mladinski četrtni centri) in starejšimi (dnevni centri za starejše).

IV. EVALVACIJA IN PROMOCIJA PROGRAMOV ZA STAREJŠE

Evalvacija

Tako kot vse programe knjižnice, je tudi programe za starejše potrebno spremljati, analizirati in evalvirati. Prek naštetih procesov knjižnica nadzoruje napredek, preverja, če so cilji doseženi in ugotavlja zadovoljstvo uporabnikov.

Pred izvedbo vrednotenja si knjižnica zastavi vprašanja:

- Kakšni so cilji vrednotenja?
- Kako bodo rezultati vrednotenja uporabljeni?
- Katera orodja za merjenje bodo uporabljena?
- Kako bodo podatki, pridobljeni prek evalvacije pripomogli k boljšemu izvajanju programov za starejše?
- Kako bodo podatki, pridobljeni prek vrednotenja pripomogli k boljšemu oblikovanju in nadgradnji programov za starejše?
- Bo vrednotenje odgovorilo na vprašanje o zadovoljstvu starejših s programi?

Za vrednotenje programov za starejše uporabljamo različne statistične podatke (vpis novih članov, izposoja gradiva, število obiskov prireditvev in izobraževanj, število partnerstev), anketne vprašalnike, intervjuje s fokusno skupino in beleženje posebej pridobljenih finančnih virov. Ko pripravljamo anketne vprašalnike in intervjuje s fokusno skupino, jih pripravimo za več ciljnih skupin: zaposlene, deležnike v lokalni skupnosti, ki delajo s starejšimi in za starejše.

Knjižnica kot središče lokalne skupnosti in porabnica javnih sredstev mora vrednotiti posamezne programe in ugotoviti ali imajo programi sploh kakšen vpliv na življenje ciljnih skupine prebivalcev. Pri programih za starejše so največkrat merjeni: vrsta programov (izobraževanje, prireditve, ustvarjalne delavnice), število programov, število zaposlenih, ki delajo s starejšimi, statistika članstva in izposoje gradiva. Če se knjižnica odloči za na rezultatih temelječo evalvacijo programov za starejše, potem uporabi za merjenje učinke, ki so naravnani na različne vidike za konkretno aktivnost. Pričakovani učinki pomagajo razumeti kako vplivajo programi na starejše.

Nekaj primerov:

- Knjižnica povečuje dostop starejšim do branja in kulture (povečan tisk, zvočne knjige, dostava gradiva na dom).
- Knjižnica kot prostor druženja za vse generacije vključuje starejše v različne skupine (bralne skupine), mreže ter spodbuja njihovo komunikacijo z drugimi (izobraževanja za uporabo napredne IKT).
- Knjižnica spodbuja samostojnost starejših v vsakdanjem življenju (primerna dostop in oprema knjižnice, uporaba različnih naprav: PC, tablica, pametni telefon).
- Starejši preživljajo prosti čas v knjižnici (ustvarjalne delavnice, branje v mirnih kotičkih, druženje ob kavi v knjižnični kavarni).
- Starejši razvijajo v knjižnici različne interese (delavnice, kreativnice).
- Starejši prepoznajo knjižnico kot odprt prostor, kjer dobijo pomoč, nasvet in pozornost zaposlenih (različne oblike pismenosti).
- V knjižnici dobijo starejši priložnost, da pokažejo svoje znanje in spretnosti (sooblikovanje programov, prostovoljsko delo, zagovorništvo).

MKL uporablja za merjenje učinkov različnih izobraževalnih programov metodo Generic Learning Outcomes (GLOs) ki obravnava pet vidikov: znanje in razumevanje; veščine; odnos in vrednote; uživanje, navdih in ustvarjalnost; aktivnost, obnašanje in napredovanje.²⁸

Evalvacija, ki je osnovana na rezultatih, je še posebej zanimiva za lokalno oblast, saj pri neprofitnih organizacijah (knjižnicah) z njo ne merimo le številčnih izlozkov (outputs), ampak predvsem vpliv, ki ga imajo na lokalno skupnost.

Promocija

S promocijo storitev za starejše knjižnica pokaže ustanovitelju in financerju, strokovni in širši zainteresirani javnosti svojo zavezanost k razvoju storitev, ki so relevantne za vse prebivalce lokalne skupnosti, torej tudi za starejše. Knjižnica določi strategijo in metode promocije, ki je prilagojena ciljni skupini starejših. Pri promociji se povezuje z različnimi deležniki v lokalni skupnosti, ki se ukvarjajo s starejšimi.

Komunikacija s starejšimi ima svoje posebnosti:

- Starejši več posegajo po tiskanih gradivih (izdaja posebne brošure v povečanem tisku).
- Ker starejši še vedno veliko berejo revije, je pomembna prisotnost knjižničnega programa za starejše v revijalnem tisku.
- Za elektronsko obveščanje knjižnica uporablja podstran za starejše, ki je v veliki meri podprta z avdio-video gradivom (izdelava posebnega promocijskega videa).
- Knjižnica lahko uporabnike obvešča po navadni ali elektronski pošti.
- Pomembno je neposredno obveščanje ob obisku knjižnice, saj starejši še vedno dajejo prednost osebnim stikom.
- Starejše ne-uporabnike pa knjižnica doseže prek drugih ustanov, kamor zahajajo starejši, ali ustanov, ki zanje skrbijo.

²⁸ GLOs je MKL prvič uporabila v okviru mednarodnega projekta ENTITLE leta 2009. Metodo je razvil RCMG for the Museums, Libraries and Archives Council (MLA) iz Velike Britanije.

V. STAREJŠI ZAPOSLENI

V skladu s človekovimi pravicami je pri zmanjševanju pasivne in aktivne diskriminacije starejših pomembna tudi politika enakih možnosti zaposlovanja in zagotavljanje ustreznega usposabljanja starejših zaposlenih.

Pri razvoju starejših delavcev in motivaciji za zadnjo četrtino kariere (55+) se vedno bolj uveljavlja upravljanje starosti na delovnem mestu (age management)²⁹ in medgeneracijski management.³⁰

Ker generalno gledano delodajalci ne zaposlujejo radi starejših delavcev, je potrebno vedeti kakšna je povezava med staranjem zaposlenih in upadanjem delovne sposobnosti in kateri so tisti motivacijski dejavniki za posamezne starejše zaposlene, da bi si želeli in seveda tudi zmogli ostati produktivni v delovnem procesu tudi v prihodnje. Za starejše zaposlene je možno:

- Obstoječa delovna mesta čim bolj prilagoditi fizičnim in organizacijskim potrebam.
- Dodajanje novih vlog obstoječim delovnim mestom (razbremenitev zaposlenih).
- Starejšim zaposlenim prilagojena (nova) delovna mesta, katerih namen je spodbuditi izmenjavo idej in prenos znanj s starejših na mlajše sodelavce.
- Notranja mobilnost kadrov.

Čeprav je zaposlitveni trend v Sloveniji trenutno dokaj spodbuden, pa to ne velja za starejše delavce. Starejši med 55. in 64. letom imajo v Sloveniji polovico manj možnosti kot drugod v EU-ju. Starejši zaposleni pa se pogosto tudi manj vključujejo v dodatna izobraževanja in usposabljanja, zato so v slabšem položaju glede na mlajše zaposlene.

V javnem sektorju te ugotovitve ne veljajo v taki meri, vendar se ni mogoče popolnoma izogniti tem problemom. Z višanjem upokojitvene starosti in z omejevanjem pri zaposlovanju se povečuje število starejših zaposlenih v knjižnici, kar pomeni, da mora knjižnica razmišljati o dodatnem izobraževanju starejših zaposlenih ter o prilagoditvi obstoječih in oblikovanju novih delovnih mest. Starejši zaposleni so pomembni kot mentorji, kot delivci delovnih izkušenj in skrbniki za nasledstvo ključnih kadrov.

VI. ZAKLJUČEK

Smernice na začetku prinašajo kratko opredelitev in značilnosti ciljne skupine in naloge splošne knjižnice v povezavi s ciljno skupino. Glavnino dokumenta predstavljata dve poglavji, ki obravnavata organizacijo storitev za starejše in osem vsebinskih področij, ki najbolj celovito vključujejo interese večjega dela populacije starejših. Splošnemu opisu vsebinskega področja sledita kot dodana vrednost Smernic zelo konkretna sklopa: vloga splošne knjižnice in programi za starejše v MKL, ki sta za pripravljavce programov za starejše tudi najbolj uporabna. V zaključku so podani nekateri elementi evalvacije in promocije programov za starejše ter opozorilo na probleme starejših zaposlenih.

Za zagotavljanje dobrih programov za starejše je za knjižnice najbolj smotrno in finančno vzdržno, da se povezujejo drugimi deležniki v lokalni skupnosti, kamor zahajajo starejši, oziroma zanje skrbijo. Knjižnica s svojo ponudbo ne more tekmovati s profesionalnimi ponudniki, lahko pa v partnerstvu z njimi svoje storitve za starejše nadgradi ali razvije nove.

²⁹ Upravljanje starosti na delovnem mestu je uporaba različnih pristopov, ki podpirajo starostno različnost na delovnih mestih.

³⁰ Medgeneracijski management koordinira, nadzoruje in usmerja raznolikost za različne starostne strukture zaposlenih z namenom uspešnega doseganja strateških ciljev.

Glede na svoje poslanstvo in osnovne funkcije je splošna knjižnica pomemben dejavnik v okviru aktivnega staranja. Aktivno staranje omogoča starejšim samostojno življenje in jim pomaga ohranjati zadovoljstvo, postavljati nove cilje in preizkušati sposobnosti na novih področjih.

VII. VIRI IN LITERATURA

Active Engaged Valued: Older people and NSW Public Libraries. (2005). Sydney: State Library of New South Wales. Pridobljeno 9. novembra 2016 s spletne strani: http://www.sl.nsw.gov.au/sites/default/files/active_engaged_valued.pdf

Analiza stanja in SWOT analiza na področju uporabe IKT med starostniki v Sloveniji. (2012). Litija: Razvojni center srca Slovenije. Pridobljeno 9. novembra 2016 s spletne strani: <http://www.razvoj.si/UserFiles/File/ANALIZA%20STANJA%20IN%20SWOT%20-%20INNOVAge%20sloven%C5%A1%C4%8Dina%20FINAL.pdf>

Canadian Guidelines on Library and Information Services for Older Adults. (2002). Ottawa: Canadian Library Association. Pridobljeno 9. novembra 2016 s spletne strani: <http://cla.ca/wp-content/uploads/Library-and-Information-Services-for-Older-Adults-Nov-2007.pdf>

Chu, A., Huber, J., Mastel-Smith, B. in Cesario, S. (2009). »Partnering with Seniors for better Health«: computer use and Internet health information retrieval among older adults in a low socioeconomic community. *Journal of the Medical Library Association*, 97(1), 12-20. doi: [10.3163/1536-5050.97.1.003](https://doi.org/10.3163/1536-5050.97.1.003)

Digitalna Slovenija 2020 - Strategija razvoja informacijske družbe do leta 2020. (2016). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Pridobljeno 9. novembra 2016 s spletne strani: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/Informacijska_druzba/DSI_2020.pdf

Durrance, J.C. in Fisher K.E. (2005). *How libraries and librarians help: A guide to identifying user-centered outcomes.* Chicago: American Library Association.

Erjavec, K. (2014). Raba interneta med starimi prebivalci Slovenije. *Annales*, 1(24), 157–170. urn: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-8E2W4TDC>

Evropska socialna listina. (1999). *Uradni list RS*, št. 24/1999.

Festival za tretje življenjsko obdobje. (2016). Ljubljana: Festival za tretje življenjsko obdobje. Pridobljeno 9. novembra 2016 s spletne strani: <http://www.f3zo.si/ljubljana/>

Guidelines for libraries serving hospital patients and the elderly and disabled in long-term care facilities. (2000). Hague: IFLA, Section for Libraries Serving Disadvantaged persons.

Guidelines for Library and Information Services to Older Adults. (2008). Chicago: ALA, Reference and User Services Association. Pridobljeno 9. novembra 2016 s spletne strani: <http://www.ala.org/rusa/resources/guidelines/libraryservices>

IFLA Public Library Service Guidelines. (2010). Berlin, München: De Gruyter Saur.

Javornik, M. (2015). *Storitve splošnih knjižnic za starostnike v Koroški regiji.* Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Pridobljeno 9. novembra 2016 s spletne strani: <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=80272>

Keys to Engaging Older Adults @ your library. Tips and tools on assisting older adults from the ALA Office for Literacy and Outreach services. (2010). Chicago: American Library Association, Office for Literacy & Outreach Services. Pridobljeno 9. novembra 2016 s spletne strani: http://www.ala.org/offices/sites/ala.org.offices/files/content/olos/toolkits/oat.version.FINAL_re.pdf

Luić, D. (2002). Kako do bralcev, ki sami ne morejo do knjižnice? *Knjižnica*, 46(4), 305-315.

Older Men Learning in the Community: European Snapshots. (2014). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Algarve: University.

Radojč, A. in Mlakar, R. (2012). Pomen računalniškega izobraževanja in e-opismenjevanja za starejše. *Andragoška spoznanja*, 18(2), 74-87. doi: [10.4312/as.18.2.77-87](https://doi.org/10.4312/as.18.2.77-87)

Resman, S. (2008). Knjižnica in uporabniki v tretjem življenjskem obdobju. *Kakovostna starost*, 11(4), 80-82.

Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013–2020 (2013). *Uradni list RS*, št. 39/2013.

Rupert, J. in Klenovšek Vilič, T. (2010). *Značilnosti izbranih ranljivih skupin odraslih in svetovalno delo za izobraževanje odraslih. Učno gradivo za drugo delavnico.* Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Pridobljeno 9. novembra 2016 s spletne strani: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/Gradiva_ESS/ACS_Izobrazevanje/ACS_Izobrazevanje_22Znacilnosti.pdf

Schull, D.D. (2013). *50+ library services: innovation in action.* Chicago: American Library Association.

Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje. (2016). Ljubljana: Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje. Pridobljeno 9. novembra 2016 s spletne strani: <http://www.utzo.si/>

Starosti prijazna Ljubljana. (2016). Ljubljana: Mestna občina Ljubljana. Pridobljeno 9. novembra 2016 s spletne strani: <http://www.ljubljana.si/si/zivljenje-v-ljubljani/starejsi/starosti-prijazna/>

Strategic Implementation Plan for the European Innovation Partnership on Active and Healthy Ageing. Operational plan. (2011). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno 9. novembra 2016 s spletne strani: http://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/active-healthy-ageing/steering-group/operational_plan.pdf#view=fit&pagemode=none

Strategija razvoja Slovenije 2014-2020. Osnutek. (2013). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarstvo. Pridobljeno 9. novembra 2016 s spletne strani: http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/EKP/Drugi_dokumenti/SRS_09_08_2013.pdf

Strategija razvoja socialnega varstva v Mestni občini Ljubljana od 2013 do 2020. (2014). Ljubljana: Mestna občina Ljubljana. Pridobljeno 9. novembra 2016 s spletne strani: <http://www.ljubljana.si/file/1590468/strategija-sv-v-mol-2013-2020.pdf>

Strategija varstva starejših do leta 2010 - solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva. (2006). Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Pridobljeno 9. novembra 2016 s spletne strani: http://www.mdds.gov.si/fileadmin/mdds.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/strategija-SI-starejsi.pdf

65 plus. (2016). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. Pridobljeno 9. novembra 2016 s spletne strani: <http://www.kgz.hr/hr/65-plus-1296/1296>

Štumpfl, S. (2016). *Model motivacijskega ravnanja s starejšimi zaposlenimi v velikem podjetju.* Magistrsko delo. Maribor: Fakulteta za organizacijske vede. Pridobljeno 9. novembra 2016 s spletne strani: <https://dk.um.si/Dokument.php?id=105993>

Tinholt, E. (2014). Public library knock-outs. *Scandinavian Library Quarterly*, 47(1), 12-13. Pridobljeno 9. novembra 2016 s spletne strani: <http://slq.nu/?article=volume-47-no-1-2014>

SEZNAM NAJPOMEMBNEJŠIH NASLOVO IZVAJALCEV ZA STAREJŠE OSREDNJSLOVENSKA REGIJA

Mestna občina Ljubljana

Občina	Ime	Opis	Naslov	Poštna št.	Pošta	Telefon	Mob. telefon	Spletna stran	E-naslov
društva	Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje, združenje za izobraževanje in družbeno vključenost	Boljšanje življenja starejših in skupnosti na temelju izobraževanja in kulture. Dejavnosti: izobraževanje in usposabljanje starejših za osebnostno rast, dejavno državljanstvo, zaposljivost in vključenost v družbo ter izobraževanje o starejših, razvijati izobraževalne programe na temelju potreb posameznikov in skupnosti, svetovanje za dejavno staranje, medgeneracijsko učenje, prostovoljstvo starejših, organiziranje lokalnih, nacionalnih in transnacionalnih izobraževalnih dogodkov in konferenc, snovanje in vodenje projektov.	Poljanska cesta 6	1000	Ljubljana	01 433 20 90		http://www.utzo.si/utzo-ljubljana/	univerza-3@guest.arnes.si
	Zveza društev upokojencev Slovenije, Osrednjeslovenska zveza društev upokojencev	Dejavnosti: družabno kulturna dejavnost, športna dejavnost, zdravstveno socialna dejavnost, izleti in letovanja.	Ul. Janeza Pavla II. 4. ter na posameznih drugih lokacijah	1000	Ljubljana	01/430-44-10		http://www.zdus-zveza.si/drustva-in-klubi	mzu@siol.net
	Mestna zveza društev upokojencev, Dnevni centri aktivnosti za starejše v Ljubljani	Dnevni center aktivnosti za starejše je humanitarni, neprofitni program, ki deluje v okviru Mestne zveze upokojencev Ljubljana: gibalne aktivnosti, sprostivne delavnice ter skrb za telo in duha, vseživljensko učenje, kultura in umetnost, priložnostne aktivnosti, aktivnosti v naravi, predavanja in izobraževanja, sodelovanje z lokalno skupnostjo, medgeneracijsko sodelovanje.	Zrinjskega cesta 2	1000	Ljubljana			http://www.dca-ljubljana.org/	tajnistvo@zdus-zveza.si
	različna društva	Seniorji, mreža NVO, Slovenska filantropija, nosilka Slovenske mreže prostovoljskih organizacij						http://www.seniorji.info/ ; http://www.mreza-25x25.si/dogodki-clanic.html http://www.prostovoljstvo.org/o-nas	
dnevni centri	Dnevni center aktivnosti Povšetova		Povšetova 20	1000	Ljubljana	01 / 430 51 52		http://www.dca-ljubljana.org/dca-povscaonetova.html	dca@dca-ljubljana.org
	Dnevni center aktivnosti Puhova		Puhova 6	1000	Ljubljana	01 / 53 44 026		http://www.dca-ljubljana.org/dca-puhova.html	puhova@dca-ljubljana.org
	Dnevni center aktivnosti Gosposvetska		Gosposvetska 4	1000	Ljubljana	01 / 23 22 421		http://www.dca-ljubljana.org/dca-gosposvetska.html	gosposvetska@dca-ljubljana.org
	Dnevni center aktivnosti Tržaška		Tržaška 37	1000	Ljubljana	01 / 244 62 66		http://www.dca-ljubljana.org/dca-tr382ascaronka.html	trzaska@dca-ljubljana.org
	Dnevni center aktivnosti Kunaverjeva		Kunaverjeva 6-8	1000	Ljubljana	059 / 934 435		http://www.dca-ljubljana.org/dca-kunaverjeva.html	kunaverjeva@dca-ljubljana.org
	Dnevni center aktivnosti Rudnik		Pot k ribniku 3a	1000	Ljubljana	01 427 12 21		http://www.dca-ljubljana.org/dca-rudnik.html	rudnik@dca-ljubljana.org
	Dnevni center aktivnosti za starejše osebe z okvarami sluha (Društvo gluhih in naglušnih Ljubljana)		Ulici za travniki 40	1000	Ljubljana	1 528 44 93		www.dgnlj.si	dgn.ljubljana@siol.net
vseživljensko učenje	Mestna knjižnica Ljubljana	Borza dela, borza znanja, točke vseživljenskega učenja in učni center	Kersnikova 2	1000	Ljubljana	01 600 13 20		http://www.mklj.si/izobrazevanja/borza-znanja	ljubljana@borzaznanja.si
	Javni zavod Cene Štupar - Center za izobraževanje Ljubljana	brezplačni tečaji za starejše	Linhartovi 13	1000	Ljubljana	(0)1 23 444 20	030 646 919	http://www.cene-stupar.si/	lucija.lucic@cene-stupar.si
Središča za samostojno učenje	CDI Univerzum Ljubljana	individualno in skupinsko učenje tujih jezikov, računalništva,....	Grošljeva 4	1000	Ljubljana	01 583 92 70		www.cdi-univerzum.si	info@cdi-univerzum.si
	Mestna knjižnica Ljubljana	individualno in skupinsko učenje tujih jezikov, računalništva,....	Kersnikova 2	1000	Ljubljana	01 600 13 22		http://www.mklj.si/izobrazevanja/ssu	ssu@mklj.si
	Mitra d.o.o.	individualno in skupinsko učenje tujih jezikov, računalništva,....	Poljanska 73	1000	Ljubljana	0599 15 049	040 638 714	www.mitra-lj.si	info@mitra-lj.si
	Inter-es d.o.o.	upravljaavec prevozov, spletne učilnice, e-rešitve, najem učilnic	Cesta na Brdo 85	1000	Ljubljana	01 2000 230		www.inter-es.si	info@inter-es.si
študijski krožki	CDI Univerzum Ljubljana	študijski krožki			Vrhnika	01 583 92 70		Lucija Lučić, GSM: +386 (0)30 646 91	info@cdi-univerzum.si
	Sledi d.o.o.	študijski krožki			Litija	03/571 8875			
	Center Dolfke Boštjančič Draga	študijski krožki			Ljubljana	01 420 26 70		www.db-center.si	center.draga.ig@center-db.si
	Dom starejših Škofljica	študijski krožki			Škofljica				spela.mihevc@vitadom.si
	Much Academ	študijski krožki	Teslova 30		Ljubljana				
	Zavod za gozdove	študijski krožki	Večna pot 2		Ljubljana				
	Glotta Nova	študijski krožki	Poljanska 95		Ljubljana	01 5200 674	041 742 748	www.glottanova.si	info@glottanova.si
Socialna akademija	študijski krožki	Ul. Janeza Pavla II. 13		Ljubljana					
medgeneracijsko učenje	Javni zavod Cene Štupar - Center za izobraževanje Ljubljana	medgeneracijsko učenje	Linhartovi 13	1000	Ljubljana	030 642 425		http://www.cene-stupar.si/center_medgeneracijskega_ucenia/medgeneracijsko-sredishche-ljubljana	dragica.glazar@cene-stupar.si

Ostale občine v LUR

Občina	Ime	Opis	Naslov	Poštna št.	Pošta	Telefon	Mob. telefon	Spletna stran	E-naslov
Borovnica	Knjižnica dr. Marje Boršnik Borovnica	vseživljenjsko učenje	Paplerjeva 23	1353	Borovnica	01 7546 145		http://www.ckv.si/	Knjiznica.Borovnica@guest.arnes.si
	Društvo upokojencev Borovnica	različne aktivnosti							
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti			Borovnica			http://dol.si/drustva/	
Brezovica	Knjižnica Brezovica	vseživljenjsko učenje	Podpeška cesta 2		Brezovica			http://www.mklj.si/	brezovica@mklj.si
	Društvo upokojencev Brezovica	različne aktivnosti	Podsvetija 9		Brezovica	01 3653 519			danica.selan@gmail.com
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.brezovica.si/organizacije/drustva/	
Dobrepolje	DRUŠTVO UPOKOJENCEV DOBREPOLJE	različne aktivnosti	VIDEM 35	1312	Videm - Dobrepolje				
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.dobrepolje.si/obcinskevsebine/413	
Dobrova - Polhov Gradec	Knjižnica Dobrova	vseživljenjsko učenje							
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.dobrova-polhovgradec.si/vsebina.asp?id=616	
Dol pri Ljubljani	DRUŠTVO UPOKOJENCEV DOLSKO	različne aktivnosti	Dolsko 55		Dolsko	01 564 72 34	041 742 647		ivanka.vrtaric@siol.net
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti							
Domžale	Knjižnica Domžale	vseživljenjsko učenje						http://www.knjiznica-domzale.si/	
	Društvo Lipa Domžale	Univerza za tretje življenjsko obdobje Domžale in megeneracijsko učenje	Ljubljanska cesta 58	1230	Domžale	01 722 66 70	041 727 873	http://www.drustvo-lipa.si	lipa.domzale@t-2.net
	Društvo upokojencev Domžale		Ulica Simona Jenka 11	1230	Domžale	01 724 19 04			
Grosuplje	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.domzale.si/s1a26/drustva/kulturna-drustva.html	
	Knjižnica Grosuplje	vseživljenjsko učenje			Grosuplje		(01) 786 00 20	www.gro.sik.si	
	Društvo za izobraževanje za tretje življenjsko obdobje Grosuplje	Univerza za tretje življenjsko obdobje Grosuplje	Adamičeva 16	1290	Grosuplje		041 321 030	http://www.utzog.si	utzo.grosuplje@gmail.com
	Društvo upokojencev Grosuplje		Stanska pot 1b	1290	Grosuplje	01 778 4567	041 430 730	http://www.dugrosuplje.com/	
Horjul	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.grosuplje.si/	
	Knjižnica Horjul	vseživljenjsko učenje	Slovenska cesta 17		Horjul		01 750 02 12	www.mklj.si	horjul@mklj.si
	Društvo upokojencev Horjul	različne aktivnosti	Ljubljanska cesta 7		Horjul				
Ig	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.horjul.si/index.php/drustva	
	Knjižnica Ig	vseživljenjsko učenje	Banija 4	1292	Ig			http://www.mklj.si/knjiznica-ig	
	Društvo upokojencev IG	različne aktivnosti	Troštova ulica 5	1292	Ig		059 933 436	http://du-ig.zdus-zveza.si/	drustvo.upokojencev.ig@siol.net
Ivančna Gorica	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.obcina-ig.si/drustva/	
	Knjižnica Ivančna Gorica		Cesta II. grupe odredov 17	1295	Ivančna Gorica	01/ 787 81 21		http://www.gro.sik.si/Enote/Enota-Ivan%C4%8Dna-Gorica	sikivancna@gro.sik.si
	ZKD Ivančna Gorica	Univerza za tretje življenjsko obdobje Ivančna Gorica, medgeneracijsko učenje	Cesta II. grupe odredov 17	1295	Ivančna Gorica		031 259 816		zkd.ivancna@siol.net
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.ivancna-gorica.si/o-ivancni-gorici/	

Kamnik	Knjižnica Franceta Balantiča Kamnik	vseživljenjsko učenje	Ljubljanska cesta 1	1240	Kamnik	01 831 1 217		http://www.kam.sik.si/	
	Društvo upokojencev Kamnik	različne aktivnosti	Kolodvorska ulica 5	1240	Kamnik	01 839 10 15		http://d-u.si/kamnik/	
	Svetovalna pisarna za starejše	svetovanje in pomoč na domu	Tomšičeva 23	1240	Kamnik		031 395 400.	http://www.kamnik.si/mesto-kamnik/dejavnost-starejsih	info@kamnik-starejsi.si
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.kamnik.si/mesto-kamnik/kultura/druga-drustva-in-organizacije http://www.kam.sik.si/Enote/Knji%C5%BEnica-Komenda	
Komenda	Knjižnica Komenda	vseživljenjsko učenje	Glavarjeva cesta 37	1218	Komenda	01 834 3298			komenda@kam.sik.si
	Društvo upokojencev Komenda	različne aktivnosti	Glavarjeva 104	1218	Komenda		041 348 540	http://www.komenda-upokojenci.si	info@komenda-upokojenci.si
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.komenda.si/povezave/drustva/	
Litija	Knjižnica Litija	vseživljenjsko učenje	Parmova ulica 9	1270	Litija			http://www.knjiznica-litija.si/	
	Društvo univerza za tretje življenjsko obdobje Litija in Šmartno	Univerza za tretje življenjsko obdobje Litija in Šmartno, medgeneracijsko učenje	Parmova ulica 9	1270	Litija	01 898 05 80		http://www.srce-me-povezuje.si/u3-litija-smartno/	u3.litija.smartno@gmail.com
	Društvo upokojencev Litija	različne aktivnosti	Jerebova ulica 3	1270	Litija	01 8983923;	05 903 2106	http://www.dulitija.si/	info@dulitija.si
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://litija.si/javni-zavodi-in-drustva/drustva-in-klubi/	
Logatec	Knjižnica Logatec	vseživljenjsko učenje	Tržaška cesta 44	1370	Logatec	01 7541 722		http://www.log.sik.si/kontakt/	knjiznica.logatec@log.sik.si
	Društvo Univerza za tretje življenjsko obdobje Logatec	Univerza za tretje življenjsko obdobje Logatec, medgeneracijsko učenje	Hotedršica 34 a	1372	Hotedršica		051 316 422	http://utzo.blogspot.si	metka.rupnik@guest.arnes.si
	Društvo upokojencev Logatec	različne aktivnosti	Stara cesta 8	1370	Logatec	01 754 13 52		http://www.seniorji.info/doc/DULogatec_info.doc	dul.logatec@kabelnet.net
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti	Tržaška cesta 44	1370	Logatec			http://www.logatec.si/	
	Društvo DVIg	univerza za tretje življenjsko obdobje, občina Log - Dragomer	Dolina 21, Lukovica pri Brezovici	1351	Brezovica pri Ljubljani				nika.gams@gmail.com
	DRUŠTVO UPOKOJENCEV LOG	različne aktivnosti	Pot na Ferjanko 4	1358	Log				brecelj.branka@gmail.com
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.log-dragomer.si/drustva-v-obcini.html	
Lukovica	Knjižnica dr. Jakoba Zupana Šentvid pri Lukovici	vseživljenjsko učenje	Veidrov trg 7	1225	Lukovica	01 72 96 320		knjiznice/knjiznica-dr-jakoba-zupana-sentvid.aspx	
	Društvo upokojencev Lukovica	različne aktivnosti	Trojanska cesta 7	1225	Lukovica				
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.lukovica.si/drutva	http://www.lukovica.si/drutva
Medvode	Knjižnica Medvode	vseživljenjsko učenje	Cesta komandanta Staneta 10		Medvode	01/3613-053		www.knjiznica-medvode.si	info@knjiznica-medvode.si
	DRUŠTVO UPOKOJENCEV MEDVODE	različne aktivnosti	Gorenjska cesta 11			01/ 361-23-03			
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.medvode.si/drustva_zveze.htm	
Mengeš	Knjižnica Janeza Trdine Mengeš	vseživljenjsko učenje	Slovenska cesta 30	1234	Mengeš	01/ 723 73 74		http://www.knjiznica-domzale.si/nase-knjiznice/knjiznica-janeza-trdine-menges.aspx	
	DRUŠTVO UPOKOJENCEV MENGEŠ	različne aktivnosti	Trdinov trg 14	1234	Mengeš	01/723 71 67			du.menges@gmail.com
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.menges.si/obcina-menges/domaca-stran/drustva/kulturna-drustva/	
Moravče	Krajevna knjižnica Daneta Zajca	vseživljenjsko učenje	Vegova ulica 7	1251	Moravče	01/72 31 359		www.knjiznica-domzale.si	katarina.peterc@dom.sik.si
	DRUŠTVO UPOKOJENCEV MORAVČE	različne aktivnosti	Trg svobode 5	1251	Moravče		031-634-377		voika.reboli@gmail.com
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.moravce.si/S50000/Dru%C5%A1tva	

Škofljica	Knjižnica Škofljica	vseživljenjsko učenje	Ob pošti 29	1291	Škofljica	01/ 366 30 -44		
	DRUŠTVO UPOKOJENCEV ŠKOFLJICA	različne aktivnosti	Šmarska cesta 74	1291	Škofljica			
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.skofljica.si/S46000/Dru%C5%A1tva+%klubi
Šmartno pri Litiji	Knjižnica Šmartno pri Litiji	vseživljenjsko učenje	Staretov trg 12	1275	Šmartno pri Litiji	01 899 20 80		http://www.knjiznica-litija.si/Enote/Knji%C5%BEnica-%C5%A0martno-pri-Litiji knjiznica.litija@gmail.com
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.smartno-litija.si/koledar-prireditev
Trzin	Knjižnica Tineta Orla Trzin	vseživljenjsko učenje	Ljubljanska cesta 12f	1236	Trzin			http://www.knjiznica-domzale.si/nase-knjiznice/knjiznica-tineta-orka-trzin.aspx
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.trzin.si/si/calendar/2016/10/
Velike Lašče	KNJIŽNICA FRANA LEVSTIKA VELIKE LAŠČE	vseživljenjsko učenje	Stritarjeva cesta1	1315	Velike Lašče	1/7889-886		http://www.mklj.si/knjiznica-frana-levstika velike.lasce@mklj.si
	KUD Primož Trubar Velike Lašče	Univerza za tretje življenjsko obdobje Velike Lašče	Stritarjeva cesta 1	1315	Velike Lašče		041 380 036	utzo.velikelasce@gmail.com
	Društvo upokojencev Velike Lašče	različne aktivnosti						
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.velike-lasce.si/dejavnosti/glasbena-sola
Vodice	Knjižnica Vodice	vseživljenjsko učenje	Škofjeloška 7					www.mklj.si/index.php vodice@mklj.si
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.vodice.si/objave/43
Vrhnika	Cankarjeva knjižnica Vrhnika	vseživljenjsko učenje	Tržaška cesta 32	1360	Vrhnika	01 755 31 14		http://www.ckv.si/index.php knjiznica@ckv.si
	Društvo upokojencev Vrhnika	različne aktivnosti	Tržaška 12	1360	Vrhnika	01 750 46 24		duvrhnika@gmail.com
	Kulturna društva, turistična društva, športna društva, gasilska društva, društva mladih, humanitarna društva, društva s področja kmetijstva, ostala društva	različne aktivnosti						http://www.vrhnika.si/?m=pages&id=109

Uporabne spletne povezave

[zemljevid občin](#)
www.mojaobcina.si

[evidenca organizacij \(nepreverjen vir\)](#)
[programi za odrasle MIZŠ](#)
[seznam izvajalcev \(tabela MIZŠ\)](#)
[seznam izvajalcev ACS](#)
[u3žo](#)
[zveza društev upokojencev](#)
[seznam ljudskih univerz](#)
[seniorji.info](#)
[centri aktivnosti za starejše](#)

Zemljevid občin
<http://www.ruralur.si/si/regija/zemljevid-ob%C4%8Din>
<http://www.mojaobcina.si/#ljubljska>

Seznam organizacij za izobraževanje odraslih
<https://krka1.mss.edus.si/registriweb/Seznam2.aspx?Seznam=6000>

Mreža Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje
<http://www.utzo.si/mreza-utzo/>
<http://www.utzo.si>

SEZNAM LJUDSKIH UNIVERZ
http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_srednje_in_visje_solstvo_ter_izobrazevanje_odraslih/izobrazevanje_odraslih/seznam_ljudskih_univerz/

<http://www.seniorji.info>

<http://www.acs.si>

Centri aktivnosti za starejše v Ljubljani
[http://www.seniorji.info/DCA - Dnevni centri aktivnosti LJ](http://www.seniorji.info/DCA_-_Dnevni_centri_aktivnosti_LJ)

Pokrajinske zveze
<http://www.zdus-zveza.si/pokrajinske-zveze>

Stran društva upokojencev - seznam
[http://www.seniorji.info/Stran drustva upokojencev seznam](http://www.seniorji.info/Stran_drustva_upokojencev_seznam)
<http://www.zdus-zveza.si/drustva-in-klubi>

Domovi za starejše na pregledu - cenik, prosta mesta, možnost doplačila
[http://www.seniorji.info/DOMOVI ZA STAREJSE Domovi za starejse cenik prijava doplacila informacije](http://www.seniorji.info/DOMOVI_ZA_STAREJSE_Domovi_za_starejse_cenik_prijava_doplacila_informacije)

Domovi za starejše - pregled števila čakajočih in zemljevid domov
[http://www.seniorji.info/DOMOVI ZA STAREJSE - SEZNAM Domovi za starejse - pregled stevila cakajocih in zemljevid domov](http://www.seniorji.info/DOMOVI_ZA_STAREJSE_-_SEZNAM_Domovi_za_starejse_-_pregled_stevila_cakajocih_in_zemljevid_domov)

http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_srednje_in_visje_solstvo_ter_izobrazevanje_odraslih/

R E S O L U C I J A o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2013–2020 (ReNPIO13–20)
<http://www.uradni-list.si/1/content?id=114925>

